

Külvárosi vámpírsztori

John Ajvide Lindqvist *Hívj be!* című regényéről

Absztrakt. A John Ajvide Lindqvist svéd író első köteteként jegyzett *Hívj be!* című regény jelentős műfaji újítást hozott a vámpírzsánerbe, hiszen a nyolcvanas évek külvárosi közegébe helyezte a rémtörténetet. A mű szándékolatlan dekoncentrált cselekménye számtalan élettöredékből épül fel, melyekből összeáll Blackeberg társadalomrajza. E szálak közül a leghangsúlyosabb az iskolatársai által zaklatott Oskar, illetve Eli, a vámpír, aki nem fennkölt teremtés már, mint Drakula Gróf, vadászösztöne is hiányzik – helyette emberszolgája szerzi be a számára szükséges táplálékot. Ebben a történetben mindent áthat a zsibbasztó közepszer, a nyomor és a kilátástalanság, s ebbe a milióbe a főszereplők is tökéletesen beleillenek, hiába minden fantasztikum. Jelen írásomban a *Hívj be!* című regényt kívánom bemutatni, elsősorban a poétikai és narrációs sajátosságokra, a cselekmény és a karakterek jellemzésére, illetve a műfaji jegyek értelmezésére törekedve.

Bevezetés

A vámpírtörténetek mindig is nagy népszerűségnek örvendtek, Bram Stoker Drakulájától (1897) Friedrich Murnau Nosferatuján (1922) át egészen az Alkonyatig (Catherine Hardwick, 2005) és A kórig (Guillermo del Toro, 2009). Sokan kedvelik a vámpírzsánert a rá jellemző félelemkeltő hatás, illetve az emberfeletti emberként megjelenő, nemesi rangú vérszívók figurája miatt. Ám 2004-ben a svéd John Ajvide Lindqvist egy olyan vámpírregényt adatott ki, mely a műfajtól addig idegen módon külvárosi környezetbe, ráadásul a nyolcvanas évekbe helyezte a történetet, sőt, még a benne szereplő vámpírkaraktert is demitologizálja.

Ez a regény a *Hívj be!* (hazánkban először 2009-ben jelent meg a Könyvmolyképző Kiadó jóvoltából, majd pedig ugyanitt 2014-ben; eredeti címe: *Låt den rätte komma in*),¹ amely alapvetően eltér a hagyományos vámpírzsánertől, hiszen sokkal inkább a külvárosi társadalom részletes szociodramáját nyújtja, semmint, hogy a rémületkeltés e műfajra jellemző konvencióit folytatná. Éppen ez az oka annak, hogy a műfaj kedvelői az internet világában (a különböző blogokon és a moly.hu kommentszekciójában) elmarasztalják a könyvet, már csak a feleslegesnek tartott „kitérők” okán is, pedig éppen ezek képezik a mű poétikai lényegét, hiszen e társa-

1 LINDQVIST, John Ajvide, *Hívj be!*, Szeged: Könyvmolyképző Kiadó, 2009; LINDQVIST, John Ajvide, *Hívj be!*, Szeged: Könyvmolyképző Kiadó, 2014.

dalomrajzi jellegű töredékek, mozaikok nagyban hozzájárulnak a cselekmény által hordozott narratív szálak körvonalazódásához, elmélyítéséhez.

Prózapoétikai és narrációs sajátosságok

A sötét, borongós hangulatú, jellegzetesen skandináv regény részletekben gazdag leltárt ad a külvárosi nyomorról, a nyomor szülte erőszakról és kegyetlenkedésekről, a reménytelenségben, kiúttalanságban tengődő „kisemberek” mindennapjairól, s benne a határtalan magányt szívében hordozó gyermek csendes szenvedéséről, az iskolai zaklatás jelenségének aprólékos leírásával együtt. A regényt meghatározó főbb létmotívumok tehát a társtalanság, az empátia hiánya, a reményvesztettség, a meg nem értettség, a kallódás és a céltalanság, valamint az alkoholizmus, a drogfüggőség, a munkanélküliség és az agresszió.²

Jól körvonalazható a regény lineáris cselekményíve, ám azt számos naturalista megközelítésű élettöredék szakítja meg, melyek egy-egy szereplő életére, élettörténetére közelítenek rá, ezáltal világítva meg némiképp személyiségüket. Rendkívül naturális leírásokban jelenik meg Oskar lelki szenvedése, negatív önreflexiója is a könyv elején, egyes szám harmadik személyben megfogalmazva a fiú gondolatait: „Oskar Eriksson a vécéfedélen gubbasztott, egyik kezében klotyópapír, a másikban a pisitamon. Vérzett, bepisilt, túl sokat jártatta a száját. Minden testnyílásából szivárgott valami. Nemsokára maga alá is fog csinálni. Amilyen disznó.”³

88 Bár az író aprólékos lélekrajzra törekszik, a szereplők motivációi (szándékosan) mégis homályban maradnak. Viszont annál élesebben körvonalazódnak viselkedésmódjaik, amelyekből mégiscsak következtethetünk pszichés működésükre. Mintha csak mindenki „fekete doboz” volna, a szó watsoni értelmében. Az író tudatos törekvése a szereplőtől való távolságtartás, így alig van, akivel azonosulni lehetne a regényben – ha mégis van valaki, akkor az Oskar, hiszen az övé a legsokoldalúbban kibontott karakter a műben.

Hiányzik tehát „a nagy érzések pátosza”⁴ a műből, de a karaktereket jellemző lefojtott érzelmek eleve ellehetetlenítik az azonosulás tendenciáját. Egyébként a lefojtott érzelmeket fejezi ki a behavazott külvárosi panelrengeteg képe is több jelenetben, s a hó az embereket körbe vevő „csöndes, jéghideg ketrecként”⁵ jelenik meg a műben; az időjárás zord voltát egyébként Lindqvist saját vallomása szerint szándékosan eltúlozta.⁶ A regényben kibontakozó életvilágot ezzel a külvárosi melankóliával együtt mindvégig egyfajta nyugtalanító atmoszféra uralja, hiszen tele van fojtogató kérdésekkel a mű, melyek közül egyikre sincs válasz. Balladisztikus hang uralkodik ezen a szövegvilágon, a mű zárata is balladai, miköz-

2 BENEDEK Szabolcs, *Vér és hígító*, Bárka Online, 2010. június 6., <http://www.barkaonline.hu/kritika/1659-lindqvist-hivj-be> [2022.08.08.]

3 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 2014, 18.

4 KOHÁRI Endre, *John Ajvide Lindqvist: Hívj be!*, Prae.hu, 2009.12.29., <https://konyvszalka.prae.hu/2192-john-ajvide-lindqvist-hivj-be/> [2022.08.08.]

5 John Ajvide LINDQVIST *I. m.*, 198.

6 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 592.

ben émelyítően föld- és valóságzagú az egész. E hangulat megteremtéséhez hozzájárul a többnézőpontúság is, hiszen mindig az éppen szóban forgó szereplő perspektívájából kerül elbeszélésre a történet adott egysége, de többnyire egyes szám, harmadik személyben. A narrátori szólam ily módon gyakran keveredik az egyes szereplőkével, hiszen számos alkalommal összemosódik a szereplők pozíciójával, közvetlenül kifejezve azok gondolatait, érzelmeit.⁷ Ehhez kapcsolódóan megemlítenő a gyermekperspektíva érzéletes megjelenítése, amelynek révén Oskar gondolkodásmódját egészen közről ismerhetjük meg, gondolva itt például a később részletezésre kerülő, végső soron a fiú tehetetlenségét kifejezésre juttató mágikus, illetve animisztikus gondolkodásra, de igen érdekes az oktatás hasznosságának sajátosan gyermeki szempontú megítélését tartalmazó gondolatfolyam is.⁸

A részletező, leíró jelleg okán van, aki kritikai realista vámpírregénynek nevezi a művet,⁹ mely ugyanakkor tele van a zolai értelemben vett naturalista elemmel; jómagam inkább a naturalista stílus kategória használatára hajlok a mű értelmezése kapcsán. A mű naturalista jellegét adják azok a megválnthatalan életsorsok is, melyek a társadalmi determinizmus tételét idézik fel Émile Zola elméletéből,¹⁰ de a mű szentviten, objektív-részletező narrációs eljárása, töredékekből és leírásokból való építkezése is mintha A kísérleti regény koncepcióját idézné.¹¹ S egyúttal éppen ezek a poétikai-narrációs jegyek avatják a könyvet a „vámpírpunk” iskolapéldájává, s egyébként a könyv hátlapján is punk alkotásként kerül felcímkézésre a mű Eva Johansson publicista által.

A helyszín és a karakterek

89

A regény 1981-ben játszódik Stockholm külvárosában, Blackebergben, ott, ahol az író is született. Személyes motívum az is, hogy a mű címét a szerző egyik kedvenc énekese, Morrissey által szerzett dal címe (Let the Right One Slip in) ihlette. A történet szempontjából a cím arra utal, hogy a vámpír főszereplőnek, Elinek engedélyt

7 Példa erre Håkan felismerése Eli és Oskar kapcsolatának elmélyülésével kapcsolatban: „Kövé, krétafehér pondróként rágta a szívét a féltékenység. Lassan, áttetszően, ártatlanul és gyermeki őszinteséggel gyűrűzött egyre beljebb. / **Felesleges ember volt. Feleslegessé vált.**” (kiemelés a szerzőtől). John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 142.

8 „Próbálta emlékezetébe idézni legalább egy svéd folyó nevét. / Áskan, Váskan, Piskan... / Valami ilyesmi volt. Talán Ätran. Igen, biztosan. De merrefelé folyhat? Fogalma sem volt róla. És néhány év múlva Csungking meg Rangun is ugyanerre a sorsra jut. / *Semminek sincs értelme.* / Ezek a helyek egyáltalán *nem léteznek.* Vagy ha mégis... akkor se jut el oda soha. Mit csinálna Csungkingban? Csungking csak egy nagy fehér felület és egy apró pont. / [...] Ennyire képes az iskola. [...] Megmondják az embernek, hogy tegyen így, tegyen úgy, s ő így meg úgy tesz. Ezek a városok azért léteznek, hogy a tanárok kiosztassák a stenciljeiket. Nincs semmi jelentőségük.” John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 89.

9 B. I., *John Ajvide Lindqvist: Hívj be!*, Magyar Narancs Online, 2010.01.14., https://magyarnarancs.hu/konyv/konyv_-_john_ajvide_lindqvist_hivj_be-72958 [2022.08.08.]

10 ZOLA, Émile, *A kísérleti regény*, ford. SÁRAY Erzsébet = CZINE Mihály (szerk.), *A naturalizmus*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1979, 177.

11 *Uo.*, 174–175.

kell kérnie a halandó főszereplőtől, Oskartól, hogy bemehessen hozzá – ha engedély nélkül hatolna be, vérezni kezdene és öregedni, mint ahogyan arra egy ízben sor is kerül. (A mű egyébként ezentúl is tele van intertextualitással, elsősorban motókkal, hiszen a svéd gyermekversek, például Siw Malmkwist versei, ugyanúgy megidézésre kerülnek itt, mint a Rómeó és Júlia, csak hogy utóbbi mű szervesebben beépül a történetbe, hiszen kifejezésre juttatja a két főszereplő kapcsolatát jellemző sorsproblémát). A történet mindkét főhőse gyermeknek tűnik, ám csak Oskar az, Eli ugyanis, mint mondja, 12 éves ugyan, de már régóta annyi – az ő kapcsolatuk képezi a regény fő cselekményszálát.

Egy roppant vérszegény, lehangoló környezetben játszódik a történet, hiszen Blackeberg egy misztériumok, démonok és történelem nélküli város, ahol „böcsületes polgárok” laknak. „Ide nem értek el a múlt misztériumai; még egy templom se látszott.”¹² Egy nyomortelep, amely „megszabadult a történelem kísérteteitől és retteneteitől”,¹³ s amelyben ugyanakkor megtestesül a racionalizmustól fűtött modernitás haladásba vetett utópisztikus hitének válsága.¹⁴ Egykor bevándorlók ezrei érkeztek ide egy szebb élet reményében, de a történet jelenidejében már nyilvánvaló: mindenki élete romokban hever – valakin az életunalom lesz úrrá, valaki egyesenesen alkoholizmusba vagy drogfogyasztásba menekül.

Kiábrándító, már-már fiktív szociográfiai jellegű, részletező-naturalista leírást kapunk az itt élő „kisembereket”, a panelházi „trotlik” megkeseredett életéről, akik üres, meddő szívvel élnek bele a mindennapokba; életunalom tölti ki minden percüket, passzív agresszióval és kegyetlenkedéssel próbálják átvészelni a hétköznapi langyos poklát. Részletes leírásokat kapunk a 12 éves Oskar szenvedéseiről is, akit osztálytársai minduntalan zaklatnak, benne pedig már olyannyira állandósult a félelem, hogy „pisítampontra” hord, mert bárhol bevizelhet. A szenvedés nem kerüli el a heroinfogyasztásba menekülő Tommyt sem, Oskar haverját, aki megértő, keresztényi édesapja, a rendőr Staffan támogatása ellenére is elveszett lélek. Ebben a városban mindenki szenved, de senki nem beszél róla – mindenki magába fojtja, így látszólag minden rendben van. A felszínen nem más ez, mint egy eseménytelen külváros. Mégis itt jelent meg a „felfoghatatlan” Eli személyében, aki segítőjével, Håkannal érkezett a városba.

Eli és Oskar

Blackeberg-ben mindenki azt hiszi, hogy Håkan Eli apja, pedig valójában nem más, mint az emberszolgája: ő szerez neki vért fiatal emberek kivéreztetésével, s kannában hordja haza. Eliben nincs meg tehát az a híres vadászösztön, ami Drakulában megvan, vagy ha meg is volna, inkább elbújik a világ elől, semmint, hogy lebukjon. Nincs benne méltóságjelenség, mint elődjeiben, nem fenséges vámpír ő, nem

12 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 8.

13 *I. m.*, 9.

14 Ulf PREUSS-LAUSITZ, *A fiatalok világa a posztmodern társadalomban*, Új Pedagógiai Szemle, 1997. július-augusztus, <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00007/1997-07-vt-Lausitz-Fiatalok.html> [2022.08.09.]

übertöbblet. Sokkal inkább „bestialis untermensch”,¹⁵ akit nem érdekel saját faja, pusztán a túlélés állati ösztöne munkál benne. Kisszerűsége okán jól beleillik a lepukkant külvárosi környezetbe: léte sivársága tökéletesen tükrözi a lakótelepiek életének sivárságát. Résztvet vagy lelkiismeretfurdalás sincs benne, hiszen környörtelenül rátamad a trotlik társaságából való Jockéra a híd alatt, aki megszánta őt, miután védtelen kislánynak adta ki magát.¹⁶ Egyedül Oskarral való kapcsolata nemesíti meg némiképp karakterét, ennek fényében ugyanis úgy tűnik, mintha képes volna az emberihez hasonló kötődés kialakítására. Mintha az ő számára Drakula Gróf felsőbbrendűsége helyett az emberi sors kisszerűsége jutott volna, megspékelve egy környörtelen kórral, amely „örök életre” és parazita életmódra kárhoztatta. Mindez után végül életében megjelenik Oskar, aki mintha reményt hozott volna nyomorult életébe, melyben örökösen rejtőzködni kell. Oskar előtt végre megmutathatja magát, és úgy tűnik, erre igénye is van. Már régóta a megfontoltság, a bölcsesség és a komolyság jellemezte viselkedését, most azonban a fiú hatására újra gyermekként kezd viselkedni, mint az Håkan gondolataiból kiderül: „Eli mindinkább úgy viselkedett, ahogy gyermekies külsejéhez illett; pipiskedve járt, infantilis szavakkal, kifejezésekkel élt. Játsszani akart.”¹⁷

Oskar karaktere önmagában is hangsúlyos, olyannyira, hogy valójában ő a történet főszereplője. Hiszen, bár a történet rendkívül dekoncentrált, számtalan kitérő epizóddal rendelkezik, leginkább mégiscsak Oskar története köré szerveződnek az események (Tommy története sem került volna kibontásra, ha nem lett volna Oskar haverja), s nagyrészt az ő története felől közelíthetjük meg a vámpír-vonulatot is.

Oskar alapvetően egy introvertált, magába forduló, duci kisfiú, akit iskolatársai Röfinek hívnak, ütlegelnek, fejét a WC-be nyomják... már századjára „meggyilkolták”. Ezért aztán esténként, lent a parkban, rettegett sorozatgyilkosok bőrébe bújlik, s azt játssza, hogy épp legújabb áldozatával végez, a gonosz tekintetű Jonny Forsberggel – „A föld issza be a vérét”.¹⁸ Közben olykor bökővel szurkálja a fát azt kiáltozva: „visíts, malac!” (Egy ilyen játék alkalmával lel rá Eli, ekkor veszi kezdetét ismeretségük.) Gyilkosságot szimuláló szerepjátékai miatt azt hiszi, hogy ő követte el a (valójában Håkan számlájára írható) vällingby-i gyilkosságot telekinetikus módon, s megszállottan rajong a sorozatgyilkosokért – kivágásalbumot is vezet róluk. Irigylit a bűnözőket, mert hatalmuk van, és ő is szeretne visszavágni zaklatóinak.¹⁹

Hiszen magányos és kiszolgáltatott, szüleivel sem intenzív a kapcsolata – a magány teszi őt koravénné. Anyja egyedül neveli, de állandóan dolgozik, így kevés

15 ANTONI Rita, *John Ajvide Lindqvist: Hívj be!*, Nőkért.hu, 2012.01.27., <https://nokert.hu/fri-01272012-1958/595/6/john-ajvide-lindqvist-hivj-be-ford-miszoglad-gabor-szeged-konyvmolykepzo> [2022.08.08.]

16 „Akár egy játékbaba köré kulcsolódó kéz ujjai, úgy csimpszkodott Jockéra, s a férfi nyakára tapadó állkapcsa csak szűröcsölt és harapott és nyeldekelt és szivattyúzott.” John Ajvide LINDQVIST, *l. m.*, 101.

17 John Ajvide LINDQVIST, *l. m.*, 2014, 143.

18 John Ajvide LINDQVIST, *l. m.*, 2014, 33.

19 BENEDEK Szabolcs, *l. m.* [2022.08.08.]

időt töltenek együtt, azt is tévézésessel. Magának való, depressziósnak tűnő, alkoholista apját pedig csak néha látogatja meg vidéken, s akkor is inkább a haverjával törődik, mint vele. Nem meglepő, ha Oskar éppen egy apafiguráról ábrándozik, amikor a rendőr felvilágosító órát tart az osztályában: „Elábrándozott. Az óra után a felügyelő odalép hozzá, érdeklődve kérdezetgi, leül mellé. [...] Megsimogatja a haját, penge srácnak nevezi, felkapja, az ölébe veszi [...]”.²⁰

Iskolatársai szekálják, élükön a bandavezérrel, a kegyetlen Jonnyval, aki utasításokat ad Mickének és Tomasnak a bántalmazásra; pedig utóbbi régen a barátja volt. Sérelmeit egyedül a pszichopátia irányába hajló fantáziálással és bolti lopással tudja kompenzálni (a Tolvajok Fejedelmének képzeli magát), de ez mit sem segít világegyetemnyivé tágult szorongásán. Oskar számára mintha elveszett volna a gyermekkor,²¹ hiszen kiszolgáltatott környezetének, s valójában szülei sem tudják megvédeni őt (édesanyja egyedül kijárásának enyhe korlátozása révén avatkozik bele életébe a vällingby-i gyilkosságok után). Bár szeretne gyermek maradni (erre utal az a jelenet is, amikor Elit gumicukorral lepi meg), léte mégis belesüllyed a felnőttvilágba,²² mert ráébred, hogy senkire nem számíthat igazán, magát kell megvédenie (ezért iratkozik be edzésre is Avilához).

A zaklatások hatására olykor önutálat lesz úrrá Oskaron, illetve mintha identitásában is elbizonytalanítaná őt a folyamatos bullying: „Az orrára rakta a kiöblített pisitampont. Igazi bohócorra lett tőle. Sárga gombóc és vörös seb az arcán. Oskar. Tágra nyitotta a szemét, próbált elmeháborodott képet vágni. Ez az. A rothadó hullára lehetett nézni, de rá nem.”²³ Oskar identitásválságát jelzi itt a bohóc-metafora, mely itt leginkább a gyermek önbizalomhiányára és a kitaszítottság-élményére utal (ezenkívül a lázadásra való hajlandóságát is előrevetíti). Mindenesetre e sorokból kirajzolódik az a lélektani hatás, amit a zaklatók váltottak ki Oskarból. A benne munkáló szorongást, mint már említettük, a zaklatói meggyilkolásának szimulálására irányuló játékokban próbálja redukálni. Ilyenkor „rettegett gyilkos”-sá válik, aki „Borotvaéles késével tizenégy embert ölt meg eddig [...] És most kísétál az erdőbe, hogy elcsípje a következő áldozatát. [...] Rimánkodni, könyörögni fog az életéért, visítani, mint egy malac, de hiába. A késé az utolsó szó, és az áldozat vérét a föld issza be.”²⁴ E szöveghely nyomán azon túl, hogy a zaklatói által ráragasztott gúnynevet (malac, röfi) visszafordítja a főkolomposra (Jonny Forsbergre), itt erőteljesen működésbe lép a gyermeki mágikus gondolkodás, melynek értelmében Oskar távolból is képes ölni. Ebben persze ő maga sem hisz egészen, pusztán ezekkel a „játékokkal” próbálja csökkenteni feszültségét.²⁵ A gyermeki mágikus gondol-

20 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 2014, 14.

21 Lásd: GOLNHOFER Erzsébet – SZABOLCS Éva, *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák*, Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2005, 76.

22 Lásd: Marie WINN, *Gyerekek gyermekkor nélkül*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1990, 18.

23 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 126.

24 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 32.

25 Erre egy másik példa: „Tomast a számítógép előtt ülve éri az első döfés. Nem érti, honnan. Hasából ömlik a vér, ahogy kitámolyog a konyhába: - Anya, anya, valaki belém szúrt. [...]” *I. m.*, 126.

kodás megnyilvánulása ez,²⁶ az pedig már az animisztikus gondolkodásba sorolható, amikor újságkiosztás közben éhes vadállatoknak képzeli a házakat, akik „szűzlányhúson élnek, amit ő reklámcédulának álcázva ad nekik táplálékul”.²⁷ Ezekből a részletekből is érzékelhetővé válik Oskar befelé építkező lelkivilágának határtalan magánya.

Oskar végtelenül kiszolgáltatott és magányos tehát, számára a megváltást egyedül Eli jelentheti ebben a történetben. A játszótér mászókéjénél találkoznak, eleinte bizalmatlanok egymással, majd – részben a rubikkockával²⁸ való játék kapcsán – összelelegednek, és romantikus barátság alakul ki közöttük.²⁹ Oskar már kezdetben is furcsállja Eli szagát és olykor öregessé váló bőrét (amikor épp éhezett), de az csak később válik világossá számára, hogy miféle teremtés az ő „megmentője”. Kapcsolatuk hamar baráti románcná alakul, sőt, mintha Oskar szerelmes is volna Elibe, akivel aztán meg is állapodnak, hogy járnak.³⁰

Hamar egymásra utalttá válnak, kapcsolatuk szépen fejlődik. Egyedül Håkan áll kettejük közé, illetve a nappal – ugyanis ők ketten csak este találkozhatnak egymással Eli vámpír volta miatt. Fontosak egymás számára, még a Morse-jelrendszer használatát is megtanulják, hogy kommunikálhassanak egymással a falon keresztül, ugyanis történetesen szomszédok. Ráadásul Eli ajkaik összeérintésével még saját múltbeli énjét is képes feltárni Oskar előtt, akinek az elméjében afféle telepátias módon megjelennek az Eli által megélt szomorú események (például anyja elvesztése, saját áldozattá válása) is.³¹

Eli nem csak kedveli Oskart, de önvédelemre is bátorítja: egy iskolai kirándulás során társai ellen egy bottal védi meg magát, súlyos sérülést okozva ezzel Jonny-nak.³² Jonny és bátyja, Jimmy bosszút állni készülnek egy uszodában, ám Eli ezt megakadályozza, s hátborzongató vérengzést rendezve megmenti őt zaklatótól. Ezután mindketten eltűnnek, de nem tudni, valójában mi történt velük. A mű epilógusában, a Gunnar Holmbergnek adott tanúvallomásokból az derül ki, hogy „Oskar Erikssont egy angyal vitte el”...³³ A befejezés tehát balladai, hiszen nem olvashatunk konkrétumokat arról, hogy mi történt az uszodai mézszárlás után, mindössze erősen sejthető, hogy Eli és Oskar végül együtt kelt útra, hátrahagyva mindent. Elképzelhető továbbá az is, hogy Oskar előbb-utóbb ugyanolyan emberszolgává válik Eli számára, mint az álapa Håkan vált egykor, de a fiú és a vámpír további sorsát balladai homály fedi.

26 Lásd: BÁRDOS József, *A gyermeki gondolkodás és a megismerés*, Könyv és Nevelés, 2011/2., <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-gyermeki-megismeres-es-az-irodalom> [2022.08.20.]

27 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 83.

28 Lásd például: 76-78.

29 KOHÁRI Endre, *I. m.*

30 John Ajvide LINDQVIST, *I. m.*, 220.

31 *I. m.*, 445–448.

32 *I. m.*, 246.

33 *I. m.*, 589.

Håkan

A regény kulcsszereplője Håkan Bengtsson is, aki Elit szolgálja élete árán is. Régen irodalomtanár volt, aztán elbocsátották pedofil hajlamai miatt. A mű Håkan visszaemlékezésének keretein belül taglalja a pedofil „barátaival” töltött időszakot is, amikor például az ő rábeszélésükre egy 12 éves fiú prostituáltat fogadott, de ő kordában tartotta pedofil hajlamait, s inkább pénzt adott a gyermeknek fogorvosra ahelyett, hogy igénybe vette volna szolgáltatásait.³⁴ Tehát akármilyen alantassá is teszi kiskorúak iránti vonzalma az emberszolgává lett valamikori pedagógust, sokáig mégiscsak tudott uralkodni sajátmagán.

Elbocsátása után magányos és tehetetlen volt, aztán rálelt Elire, akibe szerelmes lett. Mellészegődött, hogy fiatalok vérenek lecsapolásával támogassa meg táplálkozási szokását. Azonban folyton kudarcot vall – egy ízben a elveszíti a vért, amit lecsapolt, az uszodában pedig lebukna, ha nem önti le magát kénsavval, hogy legalább Elit le ne leplezze. Mikor megtalálják, az ő nevét emlegeti, a rendőrök pedig azt hiszik, Istenhez beszél.

Végül Eli a kórházban meglátogatja és megharapja, majd Håkan a mélybe zuhan, teste szétroncsolódik, de mivel vámpírrá változik, nem hal meg. Élőhalottként járja a várost, mindenhol Elit keresve, akit végül meg is talál, és miután korábban mindig arra vágyott, hogy megérinthesse, most erőszakot próbál rajta ejteni... Ez utóbbi jelenet egyike a legaprólékosabban és legnaturálisabban ábrázolt jelenségeknek a műben: „ügyetlenül megragadta az ing alsó szegélyét, és felhúzta. / Hå pénisze figyelmet követelve a derékszögnél kissé magasabbra ágaskodott, Eli pedig némi tisztelettel bámulta ezt a verőerek hálójától szabdalt, kemény duzzanatot [...]”.³⁵ Håkan végül saját szerelmének áldozatává vált...

94

Trotlik

A Håkan történetehez hasonlóan részletes leírásokat olvashatunk a már említett trotlikről is, akiket egyébként Oskar hív így – életük apró mozaikkockákból, életszilánkokból rajzolódik ki. Az egyes jelenetek kocsmái beszélgetéseiket (ezekből fény derül például a jég alatt rekedt szovjet tengeralattjáróktól való félelmükre)³⁶ és évődéseiket mutatják be, illetve részletesebben kitérnek a főkolompos, Lacke élettörténetének részletesebb bemutatására.

Lacke (az ő neve angolul [lack] hiányt jelentene) egy léha alak, aki segélyekből tartja el magát. Barátnője egy prostituált hírében álló, alkoholista nő, Virginia, aki a társaság tagjai közt a legtisztább lelkű. Ezt onnan tudni, hogy miután őt megharapja Eli, s megfertőződik, iszonyú szenvedés után ráébred, hogy végeznie kell saját magával, ha szeretett barátainak nem akar ártani – így aztán a kórházban a nővérrel

34 *I. m.*, 56–63.

35 *I. m.*, 494.

36 *I. m.*, 40.

elhúztatja a függönyt, és a nap hatására „Virginiát lángtenger nyeli el”.³⁷ Később aztán Lacke nyomozásba kezd, majd megtalálja kedvese támadóját – bosszút próbál állni Elin, de nem jár sikerrel...

Roppant érdekes az a jelenet is, amely a csehóban kiállított karikatúrákat írja le részletekbe menően, ezeken a képleírásokon keresztül nyújtva vázlatos személyiségrajzot a trotlik társaságának tagjairól: Karlsonról, Jockérol, Göstárol, Virginiáról és Lackérol. „Lacke vágja a legkeservesebb képet közülük. A rajzművész jócskán megnagyobbította a szemét, és szenvelgőn elgyötört kifejezést kölcsönzött arcának. A szája sarkában égő cigaretta füstje esőfelhőként gomolyog a feje fölött.”³⁸ Ennek és a többi ehhez hasonló, érzékletes ekphraszisznak köszönhetően igen szemléletes kép rajzolódik elénk a „trotlikról”, mielőtt még mindennapi viselkedésük, cselekedeteik alapján mélyebben megismernénk őket.

A mű viszonya a hagyományos vámpírregényhez és a populáris irodalomhoz

Mint a fentiekből is kiderült, a Hívj be! nem szokványos rémregény, sőt, nem is tekinthető igazán rémregénynek, mert a hangsúly a külvárosiak társadalmának bemutatásán van egy vámpírsztorin keresztül. A vámpír-szál nem viszi el a történetet a misztikum és a fennkölt rémület irányába, sőt, mintha még földközeli, kiábrándítóan valóságzagúvá tenné az egészet, mégpedig éppen az által, hogy a vámpírnak itt nincs méltósága, nem fennkölt gonosztevő ő, hanem egy vérszívó létre kárhoztatott, szánalmat keltő, örökre gyermektestben ragadt teremtés, aki kénytelen ölni, és ezt már meg is szokta. Ráadásul nem maga vadászik: önnön lényét és akarát elrejt, helyette a segítője végzi el a piszkos munkát.

Ez a rémtörténet tehát nem a megszokott műfaji jegyekkel kíván hatni, hiszen például a titokzatosság mint zánermotívum is hiányzik belőle. A történet elején a befogadó számára már lehull a lepel azokról, akik felbolygatták a külvárosiak életét, s akik miatt most az iskolai felvilágosító órákat tartják a rendőrök, hiszen már a regény elején olvashatunk az erdei kivéreztetésről, amit Hákan követett el Eli túléléséért.³⁹ A hagyományos műfaji jegyek mellé a szerző tehát új elemeket vezetett be, amelyek egyúttal a megszokott zánertulajdonságokat jócskán felül is írják, gondolván itt az alapos személy- és társadalomleírásokra, melyek meg-megszakítják a cselekmény fő szálát. Az olvasók éppen ezen epizódok miatt tartják a regényt unalmasnak és túlírtnak, s bár a művel szemben ez igazságtalan értékítélet, fogyasztói szempontból valamelyest mégis érthető, hiszen a vámpírregény kedvelőinek olvasói elváráshorizontjától e mű tartalmi felépítése valóban távol áll; izgalomkeltő műfaji tulajdonságok helyett sokkal inkább mély megértést és empátiát igénylő elemek uralják a szöveget. Jelentős poétikai újítás a töredékekből való építkezés is. Ráadásul a vámpírlét itt mintha ürügy volna, sőt, metaforikus léttartalma hangsú-

37 *I. m.*, 517.

38 *I. m.*, 68.

39 *I. m.*, 28–30, 33–34, 35–37.

lyosabb, mint tárgyi-materiális aspektusa, ugyanis nem más jut benne kifejezésre, mint a végtelen, elviselhetetlen magány, ami a koravénné lett Oskar létélményét éppúgy meghatározza, mint Elit. Épp ezért találtak egymásra – talán csak a benső üresség kapcsolja őket össze, illetve a kötődés iránti vágy. Eli akkor fedezi fel saját szeretetéttségét, illetve Oskar iránti vonzalmát először, amikor a fiú megsimogatta arcát, megfékezve ezzel, hogy ő is az áldozata legyen: „Oskar csak az arcát nézte, s míg a lány fogai a nyakához közelítettek, ő felemelte a kezét, és megsimogatta az arcát. / A lány mozdulatlaná vált, megborzongott, aztán hátrahúzódott. Szemében megjelent az iménti csillogás, újra felragyogtak benne a város fényei.”⁴⁰

Jelen van ugyan a vérszívó-vonal a történetben, mégsem nevezhetjük tipikus vámpírtörténetnek. A regény tétje ugyanis nem merül ki a hátborzongató érzés keltezésében és a szórakoztatásban, hiszen égető, fajsúlyos társadalmi kérdéseket érint. A könyvkultúrában mégis a populáris kultúra termékei közé sorolják, erre utal az is, hogy hazánkban a Könyvmolyképző Műhelynél jelent meg, mely köztudottan az ifjúsági lektűrök kiadója (jóllehet, az ifjúsági kategória sem illik rá). Természetesen a lektűrnek is éppúgy megvan a maga funkciója a kultúrafogyasztáson belül, hiszen egyfajta tehermentesítő szereppel bír a mindennapokban, de jelen mű inkább a két nagy csoport: a lektűr és a magasirodalom határán áll. Magán viseli ugyan a rémregény és a vámpírzsáner néhány hagyományos jegyét, ám egyúttal számos konvencionális elemtől meg is szabadul, ugyanis már csak a vámpír karaktere sem a megszokott übermensch-képet adja vissza e műben.⁴¹

96 Ugyanakkor mégiscsak a lektűrhez sorolható annyiban, hogy akárcsak a populáris irodalom általában, e mű is kárpótol a mindennapos frusztrációkért szórakoztató volta miatt, sőt, egyenesen kirepíti az olvasót a köznapi világból, miközben annak elemeiből építkezik, abból nő ki. Ezentúl kielégíti az azonosulási vágyat és a hősigényt, valamint rengeteg érzeki és mimetikus élménnyel szolgál.⁴² Ez a regény mindenesetre sajátos a maga műfajában, s szórakoztatáson túl intellektuális élményt is nyújt, mind a benne alkalmazott narrációs eljárások, mind a regényben elhelyezett élet- és állapotképekből kibomló társadalmi létmotívumok, emberi élethelyzetek okán. Éppen ez az, ami miatt egy társadalomkutató érdeklődését könnyen megragadhatja a mű, s ami miatt sokkal inkább tűnik rémtörténetet idéző elemekkel fűszerezett szociodrámának, semmint valódi vámpírregénynek.

Filmadaptáció – Tomas Alfredson: Engedj be!

A regényhez hasonlóan a belőle készült svéd filmet, Tomas Alfredson Engedj be!⁴³ című alkotását (2008) is egyfajta kettősség jellemzi, hiszen egy vámpírzsánerből

40 *l. m.*, 94.

41 BÁRANY Tibor, *Szépirodalom vs. lektűr*. Holmi, 2011/2. <http://www.holmi.org/2011/02/barany-tibor-szepirodalom-vs-lektur> [2022.08.08.]

42 Almási Miklóst kommentálja: SÁNTHA Attila, *A populáris irodalom tudománya (felé)*, Hungarológia, 1997/11, 130, http://epa.oszk.hu/02400/02472/00011/pdf/EPA02472_Hungarologia_1997_11_123-136.pdf [2022.08.10.].

43 Tomas ALFREDSON, *Engedj be! (Let the right one in!)* 2008.

kinőtt társadalomkritikai jellegű filmdrámáról beszélhetünk, kevés horror-elemmel (amelyek ez esetben inkább a naturalista stílus kellékei, semmint horror-jelenetek). A filmadaptáció jóval koncentráltabb, mint a regény, így itt nem beszélhetünk élet-törödékekből építkező cselekményről – Alfredson inkább a fő cselekményszál szempontjából leglényegesebb motívumokat emelte ki filmjében, így a lepusztult külvárosi közeg társadalomrajza háttérbe szorul, s az Oskart ért zaklatások, a Håkan által elkövetett gyilkosságok, illetve Oskar és Eli kapcsolatának fejlődése kerültek előtérbe. A film sűrített cselekménye tehát feszesebb, lényeglátóbb kíván lenni, mint a könyvé, talán már csak a rendelkezésre álló játékidő miatt is, s ez teszi alapvetően más jellegű alkotássá. Ugyanakkor a svéd krimik és szerzői filmek komor, borongós hangulata itt is érződik, a megváltatlanság, a reménytelenség atmoszférája árad ebből a műből is, akárcsak Lukas Moodysson Lilya 4-ever című művéből vagy akár Ingmar Bergman Suttogások és sikolyok című vagy más egyéb alkotásából, ha más aspektusból is.

Alapvetően azonban ugyanazt a vámpírnaturalizmust képviseli ez a film, mint a könyv eredetije, már csak a társadalomábrázolás és a részletek (például a kivérezte-tések, Håkan savval leöntött arcának látványa, illetve az uszodai események) bemutatása révén is, de a film lélektani érzékenysége is kimagasló és a regényéhez mérhető, szereplői fojtott érzelmvilága ellenére is. A trotilk és Oskar szüleinek törődött arcáról sugárzó életunalom és életfájdalom, Oskar végtelen magányának és szeretethiányának, valamint az Elivel szövődő romantikus barátságának ábrázolása okán méltó párja a regénynek, csak itt az alkotó nagyrészt vizuális eszközökkel (például a lefokozott színvilággal, a hosszabb ideig kitarított természeti állóképekkel vagy városképek, a kistotálók, amerikai plánok, félközeli, közeli és szuperközelik rendkívül kreatív és változatos váltogatásának köszönhetően) éri el hatását. A film mediális sajátosságait tekintve is úttörő jelentőségű, nemcsak a zsáner történetében hozott fordulópontot; a film ilyen szempontú elemzésével részletesen foglalkozik többek között Vajdovich Györgyi és Varga Zoltán *A vámpírfilm alakváltozatai* c. kötete,⁴⁴ részletesen taglalva a film Eli és Oskar kapcsolatának ábrázolására vonatkozó koncepcióját is.

Ugyanakkor egy mondat erejéig megemlíteném azt az amerikai filmet is,⁴⁵ amely már a film alapján készült, a megszokott hollywoodi sémák mentén – ez a film kiváló példa arra, hogy egy remek történetből is készíthető merőben kommersz alkotás. Ez a film nem viseli magán azt a művészi és társadalmi érzékenységet, amit az Alfredson-film vagy a regény befogadása közben megtapasztalhatunk. Az egymásra utaltság, a társra találás érzékeny bemutatása is hiányzik ebből a változatból, akárcsak az *Alkonyat*-filmekből; a svéd filmadaptáció, illetve annál is inkább a Lindqvist-regény páratlanul szenzibilis módon képes megragadni a szorongás és a kiszolgáltatottság nyomasztó atmoszférájában egymásra találó „gyermekszerelmek” fejlődéstörténetét.

44 VAJDOVICH Györgyi – VARGA Zoltán, *A vámpírfilm alakváltozatai*, Budapest: Áron Kiadó – Meridián 2000 Kiadó, Oktatási és Művészeti Bt., 2009, 242-249.

45 Matt REEVES, *Engedj be!* (Let me in!), 2010.

Összegzés

Zárásképp megjegyezném, hogy bármennyire is problematikus a műfaji kategóriák szempontjából John Ajvide Lindqvist, a bűvészből és komikusból lett író első köteteként jegyzett *Hívj be!* megítélése, véleményem szerint itt pusztán az alapmotívumok érkeznek a vámpírsáner felől – a regény sötét, kilátástalan univerzuma jóval túlnő a szórakoztatás és a rémületkeltés funkcióján és a vámpírsáner kliséin. Itt nem a legendán, hanem a „láthatatlan” külváros csendes szenvedésein van a hangsúly, ebbe pusztán véletlenszerűen, vagy talán nagyon is törvényszerűen csöppent bele Eli, hiszen az ő kisszerűsége is mérhető a trotlikéhoz, annál is inkább, hogy elvileg fantasztikus lény. De csak elvileg az. A valóságban egy fertőzött teremtés ő, aki már kétszáz éve ragadt ugyanabban a gyermek testben, s már régóta a magány az ő sorsa. Benne is megvan vágy a kötődésre, mint Oskarnak, s ez az érzés kétszáz év óta csak most elevenedik fel benne. Oskarnak pedig még nagyobb szüksége van őrá, hiszen kiközösítettségéből, tártalanságából fakadó magánya határtalan, már-már kibírhatatlan. A kirekesztettség, a magány, a lefojtott érzelmek naturalista hangú szociodráája ez tehát, mely nagyfokú társadalmi és lélektani érzékenységről tanúskodik. Itt pusztán ürügy a vámpír-motívum, semmint valódi műfajteremtő elem.

Irodalom

- ANTONI Rita, *John Ajvide Lindqvist: Hívj bel!*, Nőkért.hu, 2012.01.27, <https://nokert.hu/fri-01272012-1958/595/6/john-ajvide-lindqvist-hivj-be-ford-miszoglad-gabor-szeged-konyvmolykepzo> [2022.08.08.]
- B. I., *John Ajvide Lindqvist: Hívj bel!*, Magyar Narancs Online, 2010.01.14., https://magyarnarancs.hu/konyv/konyv_-_john_ajvide_lindqvist_hivj_be-72958 [2022.08.08.]
- BÁRÁNY Tibor, *Szépirodalom vs. lektúr*, Holmi, 2011/2, <http://www.holmi.org/2011/02/barany-tibor-szepirodalom-vs-lektur> [2022.08.08.]
- BENEDEK Szabolcs, *Vér és hígító*, Bárka Online, 2010. június 6., <http://www.barkaonline.hu/kritika/1659-lindqvist-hivj-be> [2022.08.08.]
- BÁRDOS József, *A gyermeki gondolkodás és a megismerés*, Könyv és Nevelés, 2011/2, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-gyermeki-megismeres-es-az-irodalom> [2022.08.20.]
- KOHÁRI Endre, *John Ajvide Lindqvist: Hívj bel!*, Prae.hu, 2009.12.29. <https://konyvszalka.prae.hu/2192-john-ajvide-lindqvist-hivj-be/> [2022.08.08.]
- GOLNHOFER Erzsébet – SZABOLCS Éva, *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák*, Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2005.
- PREUSS-LAUSITZ, Ulf, *A fiatalok világa a posztmodern társadalomban*, Új Pedagógiai Szemle, 1997. július-augusztus, <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00007/1997-07-vt-Lausitz-Fiatatok.html> [2022.08.09.]
- LINDQVIST, John Ajvide, *Hívj bel!*, Szeged: Könyvmolyképző Kiadó, 2009.
- LINDQVIST, John Ajvide, *Hívj bel!*, Szeged: Könyvmolyképző Kiadó, 2014.
- SÁNTHA Attila, *A populáris irodalom tudománya (felé)*, Hungarológia, 1997/11., http://epa.oszk.hu/02400/02472/00011/pdf/EPA02472_Hungarologia_1997_11_123-136.pdf [2022.08.10.].
- VAJDOVICH Györgyi – VARGA Zoltán, *A vámpírfilm alakváltozatai*, Budapest: Áron Kiadó – Meridián 2000 Kiadói, Oktatási és Művészeti Bt., 2009.
- WINN, Marie, *Gyerekek gyermekkor nélkül*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1990.
- ZOLA, Émile, *A kísérleti regény*, ford. SÁRAY Erzsébet = CZINE Mihály (szerk.), *A naturalizmus*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1979.

Suburban Vampire Story – John Ajvide Lindqvist: Let me in

Abstract. The Let me in is the Swedish writer John Ajvide Lindqvist's first novel which changed the vampire genre, because he put his horror story in the suburban milieu of the eighties. The intentionally decentered plot of the book is made up of many fragments of life, which make up Blackeberg's social status. The most important story lines are the story of Oskar and Eli; Oskar is a 12 years old boy who is bullied by his classmates, and Eli is a vampire, who is no longer a noble creature or an ubermensch like Count Dracula, she/he lacks his hunter instinct – his/her human servant gets the blood, that is needed by Eli. In this story anything is dominated and permeated by the numbing mediocrity, the misery and the hopelessness, and the main characters fit in this milieu, despite every fantastic item of the story. In my paper I attempt to present the Let me in, focusing on the poetic and narrative characteristics, the characterization of the plot and characters and the interpretation of genre features.

Keywords: John Ajvide Lindqvist, vampire story, naturalism, social drawing, popular register

Támba Renátó

Bocskai István Református Oktatási Központ Apáczai Csere János Középiskolája
1211 Budapest Táncsics Mihály utca 78.
trenato87@gmail.com